

Enkelspårigt om islam och jihad

Recension av David Cooks *Understanding Jihad*

Berkely & Los Angeles: University of California Press, 2005

av

André Möller

På senare år har *jihad* blivit ett relativt allmänt förekommande ord i svenskan, precis som i andra traditionellt icke-muslimska språk, och speciellt efter terrorattackerna den elfte september 2001 har termen ofta försetts med obehagliga konnotationer. Skimrande bilder av *Allahu akbar*-skrikande mullor, nedbrända ambassader och ivriga självmordsbombare har utgjort till synes naturliga bakgrundsbilder för den icke-muslimska föreställningen om *jihad*, och missuppfattningarna om detta *jihad* har varit (och är) många. Bland icke-muslimer har ordet främst blivit en synonym till "heligt krig" eller till "islamisk radikalism". Detta står i bjärt kontrast till den bild av *jihad* som jag om och om igen fått förmedlad till mig av indonesiska muslimer under fältarbeten på Java. Dessa har enträget sökt övertyga mig om att det fysiska kriget bara är *en* aspekt av *jihad*, och att det dessutom inte ens är den viktigaste. Istället har de påpekat att det "stora *jihad*" är det som individen för mot sina egna begär och drifter. Som stöd för detta har de (re-)citerat en profetisk tradition, i vilken Muhammad just sägs ha klarlagt skillnaden mellan de båda *jihaden*.

Mot bakgrund av denna upplveda diskrepans mellan de muslimska och de icke-muslimska uppfattningarna av *jihad* blev jag entusiastisk över den nypublicerade (2005) boken *Understanding Jihad*, skriven av David Cook. Titeln föreföll mig lovande, och jag var inledningsvis övertygad om att boken skulle hjälpa till att rasera några vanligt förekommande förutfattade meningar om muslimer och koranen i allmänhet, och om *jihad* i synnerhet. Jag skulle ganska snart komma att bli besviken.

Cooks bok, utgiven av University of California Press, sträcker sig över drygt 250 sidor och består av sex huvudkapitel utöver en kort introduktion och ett lika kort efterord, samt ett appendix bestående av ett antal översatta dokument. Över dessa sidor och kapitel försöker Cook spåra betydelsen av *jihad* från profeten Muhammad fram till Usama bin Ladin. Det säger sig självt att han

bara hinner göra en handfull nedslag i den muslimska historien, och det är just urvalet av dessa nedslag som utgör ett av de största problemen med Cooks bok.

Redan i introduktionen lägger Cook fram sin huvudtes, vilken är att den huvudsakliga innebörden av *jihad* är fysisk krigföring, och att alla idéer om ett spirituellt *jihad* riktad mot sina egna laster och begär i bästa fall kan vara av sekundär betydelse (s. 2-3.). Detta är den röda tråden genom hela boken, och Cook väljer och vrakar bland muslimska skrifter, forskare och ideologer för att befästa denna sin tes.

Kapitel ett (*Qur'an and Conquest*) fokuserar på koranen, de profetiska traditionerna (*hadith*) och den tidiga muslimska historien. Trots att många idag menar att grundbetydelsen av det arabiska ordet baserat på roten *ja-ha-da* är "strävan" eller "ansträngning" och att flera andra ord används i koranen för att beskriva mer regelrätt fysiskt våld (*qital*, till exempel), kvarhåller Cook att koranen hyser en "agressiv *jihad*-doktrin" och att *hadith*-litteraturen följer i koranens fotspår. Cook menar också att det inte finns några som helst bevis för att den tidiga förståelsen av *jihad* hade någon annan betydelse än den militära (s. 19). I samma ton säger han att *jihad* under islams första århundrade var aggressiv och expansiv, och att denna klassiska förståelse av *jihad* närsomhelst kan bubbla upp till ytan under perioder då andra förståelser av termen också pockat på uppmärksamhet (s. 30).

Bokens andra kapitel ägnas den profetiska tradition jag nämnt ovan som klargör att det finns två sorters *jihad*: ett större och ett mindre. Det är Cooks övertygelse att denna tradition är en konstruktion som först blivit aktuell efter den tidiga islams expansion, då merparten av muslimerna inte längre ägnade sig åt fysisk krigföring. Enligt Cook hyser koranen ingen plats för en icke-våldsam (*nonviolent*) tolkning av *jihad*, och detta försöker han balansera mot koranverser som 22:78, vilken i Bernströms tolkning låter:

Och sträva [*jahidu*] för Guds sak med all den hängivenheten ni är skyldiga Honom.

Denna vers åsyftar versen innan som talar om den muslimska bönen och att människan ska "göra gott" (22:77). Trots detta vidhåller Cook koranens aggressiva *jihad*-doktrin och menar att vad som sägs i de profetiska traditionerna måste vara konstruktioner av senare datum om de inte underblåser denna föreställda koraniska aggressivitet. Doktrinen om det "större *jihad*" och dess popularitet tillskriver Cook främst al-Ghazali (s. 37) som dog i början av 1100-talet, och han menar att västerländska forskare ägnat denna doktrin oproportionerligt mycket uppmärksamhet (s. 39). Han kritiserar därför forskare som Ahmad Rashid (*Jihad: The Rise of Militant Islam in Central Asia*), Carole Hillenbrand (*The Crusades: Islamic Perspectives*) och John Esposito (*The Islamic Threat, Unholy War*). Espositos påpekande om att *jihad* handlar om strävan att leva ett gott liv avfärdar Cook

som "skrattretande" (*laughable*; s. 42). Han är också av övertygelsen att idéerna om detta "stora *jihad*" bara ägnas uppmärksamhet av icke-muslimer eller av muslimer som skriver för en icke-muslimsk publik, och detta av den enkla anledningen att det skulle vara meningslöst att på arabiska presentera *jihad* som något annat än "militant krigföring" (s. 43).

I de återstående kapitlen (3-6) fokuserar Cook på den historiska utvecklingen av *jihad*-doktrinen och hur denna har uppfattats och applicerats. Han berör därför korstågstiden (kapitel 3), artonhundratalets förnyelse av islam (kapitel 4), den muslimska modernismen (kapitel 5) samt den globala radikala islamismen (kapitel 6). Genom dessa kapitel går som en röd tråd de idéer och föreställningar om *jihad* som redogjorts i de två första kapitlen, och dessa föreställningar cementeras till slut i bokens efterord. Det okommenterade appendixet består av översättningar av islamistiska texter, som, antar jag, ska fungera som någon slags förstärkning och bevis av Cooks förståelse av *jihad*.

Till Cooks fördel talar att han uppmärksammar att *jihad* som ett religionshistoriskt fenomen är mångfacetterat, komplext och delvis svårförståeligt. Till hans nackdel talar att han själv inte riktigt tar detta på allvar, utan istället väljer att konsekvent tolka sitt väl valda material i ljuset av sin egen idé om detta fenomen. Detta innebär såklart stora risker och öppningar för kritik, och språket som Cook använder (d.v.s. att kalla Espositos förståelse av *jihad* för "skrattretande") innebär också att det finns en risk eller chans att han inte kommer att tas på fullt allvar. Vad som också fattas i Cooks *Understanding Jihad* är ett något mer antropologiskt anslag, som förmodligen skulle leda till radikalt andra uppfattningar om *jihad*-komplexet. Man önskar också att Cook inte intog rollen som muslimsk teolog (vilket han, förmodligen omedvetet, inte sällan gör) och avstod från att ge normativa uttalanden om vad som är och vad som inte är en korrekt förståelse av *jihad*.

För övrigt har jag haft William Shepards ord (sända över en amerikansk e-postlista om islam i början av mars 2006) om danser ringandes i huvudet när jag läst boken: "It takes two to tango, as they say, and the Islamophobes and the radical Islamists make a 'wonderful' couple!" Jag undrar vem David Cook hade velat dansa med?

André Möller disputerade 2005 på avhandlingen *Ramadan in Java: The Joy and Jihad of Ritual Fasting* (Stockholm: Almqvist & Wiksell International), och är också författare till *Ramadan di Jawa: Pandangan dari Luar* (Jakarta: Penerbit Nalar). Hans främsta forskningsintresse är samtida indonesisk islam.